

ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΟΠΕΚ ΣΕ «ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΣΚΕΨΗΣ» (Think tank)

Του Χαρίδημου Τσούκα
Καθηγητή Οργανωσιακής Θεωρίας και Συμπεριφοράς
University of Strathclyde

Το αξίωμα τῶ
κ. ΤΣΟΥΚΑ γιὰ
τὴν ΟΠΕΚ. Ρ.Π.

Γιατί πρέπει να μετεξελιχθεί ο ΟΠΕΚ;

Ο ΟΠΕΚ έχει διανύσει μια πορεία 10 περίπου ετών. Υπήρξε η πρώτη μεγάλη ομάδα παρέμβασης πολιτών η οποία επιδίωξε να θέσει το θέμα του εκσυγχρονισμού της χώρας στην ημερήσια διάταξη της πολιτικής ζωής. Η δράση του ΟΠΕΚ υπήρξε άκρως επιτυχής. Πιο συγκεκριμένα, ο ΟΠΕΚ:

- (1) Καλλιέργησε την προβληματική του εκσυγχρονισμού στην ελληνική κοινωνία με μια πληθώρα δημοσίων εκδηλώσεων (γενικών και εξειδικευμένων) οι οποίες έτυχαν καλής προβολής από τα ΜΜΕ.
- (2) Συνεισέφερε στην πολιτική ανανέωση του ΠΑΣΟΚ, του πλέον συγγενούς προς τον ΟΠΕΚ μεγάλου πολιτικού κόμματος, με κορύφωση την εκλογή του κ. Κ. Σημίτη στην αρχηγία του ΠΑΣΟΚ.
- (3) Αποτέλεσε ένα αξιόπιστο φόρουμ μέσω του οποίου προωθήθηκε η άτυπη συνεργασία της κεντροαριστεράς στην Ελλάδα.
- (4) Εφερε σε γόνιμη επαφή τον εγχώριο σοσιαλδημοκρατικό προβληματισμό με παρόμοιους προβληματισμούς που αναπτύσσονται στην Ευρώπη.

Αν η ύψιστη φιλοφρόνηση είναι η αντιγραφή, τότε ο ΟΠΕΚ υπήρξε σίγουρα η πλέον επιτυχημένη ομάδα πολιτικού προβληματισμού στη μεταδικτατορική Ελλάδα, αφού η «συνταγή» του αντιγράφηκε από μια πληθώρα άλλων παρόμοιων ομάδων, και η δράση του αποτέλεσε παράδειγμα προς μίμηση από άλλους. Τούτο είναι βεβαίως θετικό, στο μέτρο που ο ΟΠΕΚ έδρασε ως καταλύτης για να αναπτυχθεί ένα «οικοσύστημα» ομάδων πολιτών με φιλοδοξία να παρέμβουν στα δημόσια πράγματα της χώρας.

Η μίμηση, όμως, ενώ συντελεί στη διάδοση των υπό μίμηση συμπεριφορών και πρακτικών, με οφέλη στην προκειμένη περίπτωση για το ευρύτερο πολιτικό σύστημα της χώρας, δημιουργεί ωστόσο προβλήματα διακριτότητας, ταυτότητας, και εν δυνάμει επιβίωσης για το φορέα που καθίσταται αντικείμενο μιμήσεως. Το γνωρίζουμε αυτό από πληθώρα ερευνών σχετικά με την οργανωσιακή συμπεριφορά επιχειρήσεων και εθελοντικών οργανώσεων. Η IBM π.χ., υπήρξε η μεγαλύτερη εταιρία παραγωγής προσωπικών υπολογιστών (ΠΥ) στη δεκαετία του 1980, πλην όμως, με την πάροδο του χρόνου, απώλεσε τα πρωτεία από τους λεγόμενους «κλώνους», εταιρίες οι οποίες μιμήθηκαν την IBM στην παραγωγή ΠΥ και επιπλέον κατάφεραν να παράγουν

παρόμοιους ΠΥ με φθηνότερο κόστος. Παρόμοιες διαδικασίες ακμής και παρακμής διακρίνουμε στο χώρο των εθελοντικών οργανώσεων.

Οι διαδικασίες θεσμικής μίμησης οδηγούν τις οργανώσεις ενός συγκεκριμένου χώρου (π.χ. επιχειρήσεις στον ίδιο βιομηχανικό κλάδο, περιβαλλοντικές οργανώσεις πολιτών, φιλανθρωπικές οργανώσεις) σε προοδευτική ομογενοποίηση και απώλεια διακριτής ταυτότητας. Η τάση αυτή αντισταθμίζεται συνήθως από την ανάληψη πρωτοβουλιών εκ μέρους των οργανώσεων με σκοπό να διαφοροποιηθούν από παρόμοιες άλλες. Η διαδικασία της αέναης διαφοροποίησης και κατασκευής μια δυναμικά αναθεωρούμενης ταυτότητας είναι η πεμπτούσια της στρατηγικής συμπεριφοράς. Οι οργανώσεις εκείνες οι οποίες το συνειδητοποιούν αυτό ακμάζουν και ευημερούν, ενώ οι άλλες φθίνουν και παρακμάζουν.

Αν τα ανωτέρω γίνουν δεκτά, ο ΟΠΕΚ αντιμετωπίζει σήμερα τον κίνδυνο να καταστεί θύμα της επιτυχίας του! Κι αυτό για τρεις λόγους:

- (1) Όπως προαναφέρθηκε, στο μέτρο που αποτέλεσε το πρότυπο έμπνευσης και για άλλες ομοειδείς οργανώσεις, ο ΟΠΕΚ κινδυνεύει να απολέσει τον διακριτό του ρόλο και να πάψει να εκφράζει με μοναδικό τρόπο τις εκσυγχρονιστικές απόψεις στη χώρα.
- (2) Το πρόταγμα του εκσυγχρονισμού, το οποίο αποτέλεσε το *raison d'etre* του ΟΠΕΚ, έχει σήμερα υιοθετηθεί από ευρύτατα στρώματα της ελληνικής κοινωνίας (χάρις, σε κάποιο βαθμό, και στη δράση του ΟΠΕΚ) και, κατά συνέπεια, κινδυνεύει να βρεθεί ο ΟΠΕΚ χωρίς αντικείμενο ύπαρξης.
- (3) Με την εκλογή-ορόσημο του κ. Σημίτη στην αρχηγία του ΠΑΣΟΚ και την εν συνεχεία νίκη του σε δύο εκλογικές αναμετρήσεις, οι εκσυγχρονιστές κυβερνάν τη χώρα εδώ και 6 χρόνια που θα γίνουν 10 χρόνια, αν λάβουμε υπόψη την τετραετή θητεία της σημερινής κυβέρνησης.
- (4) Στην πολιτική κουλτούρα της μεταδικτατορικής Ελλάδας, το πρόταγμα του εκσυγχρονισμού ετίθετο κατ' ανάγκη με όρους αδρούς και τρόπο διλημματικό ("εκσυγχρονισμός ή υπανάπτυξη;"). Ο ΟΠΕΚ συστήθηκε για να προωθήσει την αναγκαιότητα του εκσυγχρονισμού, να ζυμώσει την ιδέα στην κοινωνία, και να συνασπίσει πολιτικές δυνάμεις στον κεντροαριστερό χώρο γύρω από την ιδέα αυτή. Η σημερινή Ελλάδα όμως είναι μια αρκετά διαφορετική χώρα από αυτή του 1980. Η ιδέα του εκσυγχρονισμού έχει γίνει πλέον ευρέως αποδεκτή (τουλάχιστον διακηρυκτικά), ενώ η κατάρρευση των κομμουνιστικών χωρών και η συνακόλουθη χρεωκοπία των ιδεολογικών συστημάτων, έχουν οδηγήσει την κοινωνία να αναζητά όχι πλέον τον "εκσυγχρονισμό" ως γενική ιδέα και προβληματική, ούτε ως ένα ακόμη ιδεολογικό σύστημα, αλλά ως ένα συγκροτημένο πλαίσιο αξιών, εξειδικευμένων πολιτικών, και συγκεκριμένων κατευθύνσεων δράσης. Η εποχή των γενικόλογων διακηρύξεων (όσο κι αν υπήρξαν αυτές αναγκαίες σε μια δεδομένη φάση της πολιτικής μας ζωής), και των αφελών ιδεολογημάτων έχει παρέλθει. Για να το πούμε πολύ απλά, κάποτε το κύριο ερώτημα ήταν: "πώς μπορεί να καταστεί ο εκσυγχρονισμός ένα κεντρικό πολιτικό αίτημα;". Σήμερα, δεδομένου ότι ο εκσυγχρονισμός αποτελεί πλέον μέρος τους επίσημου πολιτικού λόγου, το ερώτημα είναι: «Ποιές πολιτικές συνιστούν το εκσυγχρονιστικό πρόταγμα;»

Τα κρίσιμα ερωτήματα, κατά συνέπεια, είναι τα εξής: Μέσα στο νέο πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί, ποιά μπορεί να είναι η διακριτή ταυτότητα και προσφορά του ΟΠΕΚ; Τι διαφοροποιεί τον ΟΠΕΚ από άλλες ομοειδείς οργανώσεις; Τι καινούριο μπορεί να κάνει ο ΟΠΕΚ έτσι ώστε να προωθήσει περαιτέρω το πρόταγμα του εκσυγχρονισμού;

Τα ερωτήματα αυτά θα απαντηθούν με καινοτόμο τρόπο, και ο ΟΠΕΚ θα ανακαλύψει το νέο του ρόλο, αν ο ΟΠΕΚ είναι διατεθειμένος να μετεξελιχθεί σε κάτι άλλο από αυτό που με μεγάλη επιτυχία υπήρξε. Τι καινούρια μορφή θα μπορούσε να πάρει;

Σε τι πρέπει να μετεξελιχθεί ο ΟΠΕΚ;

Αν τα ανωτέρω γίνουν δεκτά, προκύπτει ότι ο ΟΠΕΚ έχει μέλλον μόνον αν ανακτήσει τη διακριτή του ταυτότητα. Μέσα στις νέες συνθήκες, αυτό θα συμβεί αν ο ΟΠΕΚ μετεξελιχθεί σε μια «δεξαμενή σκέψης» (think tank), ήτοι σε ένα συγκροτημένο και καλά οργανωμένο κέντρο παραγωγής ιδεών και πολιτικών με σοσιαλδημοκρατικό στίγμα. Αξίζει να ειπωθεί ότι δεν υπάρχουν παρόμοια, καλά οργανωμένα, με συστηματική δράση think tanks στην Ελλάδα, με εξαίρεση αυτά που έχουν δημιουργηθεί από τα κόμματα. Κατά συνέπεια, για μια ακόμη φορά, ο ΟΠΕΚ θα πρωτοπορήσει.

Η ανάγκη για τη δημιουργία «δεξαμενής σκέψης» προκύπτει για τους εξής λόγους:

- (1) Όπως εύστοχα επεσήμανε ο έγκυρος αναλυτής της Καθημερινής κ. Α. Καρακούσης, στην Ελλάδα σήμερα υπάρχει «πλεόνασμα πλούτου» αλλά «έλλειμμα ιδεών» (Καθημερινή, 13 Αυγούστου 2000). Όπως επισημαίνει ο κ. Καρακούσης, «δεν υπάρχουν αξιόπιστοι φορείς επεξεργασίας των σύγχρονων κοινωνικών προβλημάτων. Η πολιτική δείχνει να ακολουθεί παθητική στάση, η διανόηση επίσης μοιάζει παραδομένη και άβουλη, η νεολαία ζει τις δικές της αγωνίες και τα Μέσα, στη συντριπτική τους πλειονότητα [...], μάλλον αποστρέφουν την κεφαλήν και σχεδόν συνειδητά αποκλείουν κάθε προσπάθεια ανάδειξης των ιδεών [...]». Αξίζει να σημειωθεί ότι οι ποικιλώνυμες ομάδες πολιτικού προβληματισμού εξακολουθούν να ασχολούνται περισσότερο με τη ζύμωση γενικόλογων θεμάτων, και να είναι κυρίως φορείς διοργάνωσης ομιλιών, παρά επεξεργαστές πρωτότυπης πολιτικής.
- (2) Μια «δεξαμενή σκέψης» θα συμβάλει στην ανανέωση του σοσιαλδημοκρατικού λόγου αφού θα επιδιώξει να αποτελέσει τον πόλο έλξη όλων των ζωντανών δυνάμεων της χώρας που έχουν να συνεισφέρουν στην παραγωγή ιδεών και πολιτικών με σοσιαλδημοκρατικό στίγμα. Θέματα όπως το εργασιακό και το ασφαλιστικό, η ανταγωνιστική οικονομία και η επιχειρηματικότητα, η προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας στη νέα παγκοσμιοποιημένη οικονομία της γνώσης, οι τομές που πρέπει να γίνουν στο εκπαιδευτικό σύστημα και στο ΕΣΥ, ο χωρισμός της Ορθόδοξης Εκκλησίας από το κράτος, ο ανασχεδιασμός της κρατικής μηχανής, η πολυπολιτισμικότητα, η διαπλοκή οικονομικών συμφερόντων και πολιτικής, και πλήθος άλλων θεμάτων, καλούν την ελληνική σοσιαλδημοκρατική σκέψη να αναμετρηθεί μαζί τους και να προτείνει καινούριες ευφάνταστες πολιτικές.
- (3) Η «δεξαμενή σκέψης» γεφυρώνει το κενό μεταξύ διανοουμένων και πολιτικών. Η κοινωνία μας χρειάζεται νέες ιδέες και πολιτικές τις οποίες κατά κύριο λόγο θα προτείνουν ειδικοί αναλυτές και κοινωνικοί επιστήμονες, οι οποίοι, μη όντας

υπεύθυνοι για την πολιτική εφαρμογή τους (σε αντίθεση με τους πολιτικούς), μπορούν να είναι ρηξικέλευθοι στις προτάσεις τους. Μια συγκροτημένη, δραστήρια, και ευφάνταστη «δεξαμενή σκέψης» μπορεί να ασκήσει αποφασιστική επιρροή στο δημόσιο βίο. Η πρόσφατη διαμάχη κράτους και Ορθόδοξης Εκκλησίας σχετικά με τις αστυνομικές ταυτότητες, η μεταρρύθμιση του ΕΣΥ και της εκπαίδευσης, και οι κυοφορούμενες αλλαγές στα εργασιακά θέματα και στο κράτος πρόνοιας υπογραμμίζουν πόσο καθοριστική μπορεί να είναι η παραγωγή ιδεών και πολιτικών στο δημόσιο βίο. Η Θατσερική επανάσταση στη Βρετανία δεν θα μπορούσε να είχε συμβεί αν δεν είχε προετοιμαστεί διανοητικά το έδαφος με τις προτάσεις και τις δημοσιεύσεις νεοφιλελεύθερων «δεξαμενών σκέψης», ιδιαίτερα του Institute of Economic Affairs.

Προτείνεται όπως η ονομασία της «δεξαμενής σκέψης» είναι **Τρίτος Δρόμος: Κέντρο Ερευνών Δημόσιας Πολιτικής** προκειμένου να δηλωθεί το ιδεολογικο-πολιτικό στίγμα του.

Χρηματοδότηση, δομή και λειτουργία

Υπάρχει πλούσια οργανωτική εμπειρία από τα Βρετανικά και Αμερικανικά think tanks, η οποία αξίζει να αξιοποιηθεί. Ιδιαίτερα η μελέτη του τρόπου λειτουργίας του Demos, του Institute of Public Policy Research και του Fabian Society είναι χρήσιμη.

Με βάση λοιπόν την εμπειρία των ανωτέρω «δεξαμενών σκέψης», προτείνονται τα ακόλουθα.

1. Η «δεξαμενή σκέψης» θα είναι πλήρως ηλεκτρονική στη λειτουργία της. Θα βασίζεται, σε μεγάλο βαθμό, στην ιστοσελίδα της (web) στο Διαδίκτυο μέσω της οποίας κυρίως θα επικοινωνεί με τον έξω κόσμο. (Σημειώνεται, παρενθετικά, ότι μέχρι το 2003, σχετικές μελέτες εκτιμούν ότι οι σημερινοί 600000 χρήστες του Διαδικτύου θα ανέλθουν σε 3 εκατομμύρια!). Πιο συγκεκριμένα, όλες οι έρευνες και οι εργασίες θα είναι ελεύθερα προσπελάσιμες στην ιστοσελίδα, στην οποία θα ανακοινώνονται όλα τα γεγονότα που θα οργανώνονται από τη «δεξαμενή σκέψης». Οι εργασίες που θα εκπονούνται θα αποστέλλονται, σε έντυπη μορφή, σε όλα τα μέσα ενημέρωσης.
2. Η «δεξαμενή σκέψης» θα απαρτίζεται από έναν ικανό αριθμό (περίπου 20) επιστημονικών συνεργατών (Associate Fellows), οι οποίοι θα εντάσσονται στο ετήσιο πρόγραμμα δράσης της «δεξαμενής σκέψης» και θα επεξεργάζονται θέματα πολιτικής με σκοπό την εκπόνηση σχετικών εργασιών. Οι επιστημονικοί συνεργάτες θα μπορούν να συνεργάζονται και με άτομα εκτός του «Τρίτου Δρόμου» για την εκπόνηση εργασιών. Οι επιστημονικοί συνεργάτες θα είναι άμισθοι. Ωστόσο, θα αμείβονται κάθε φορά που εκπονούν εργασίες. Υπολογίζεται ότι θα εκπονούνται 10 περίπου εργασίες το χρόνο.
3. Εκτός από την εκπόνηση εργασιών, το Κέντρο θα διοργανώνει σεμινάρια πολιτικής (policy seminars), δημόσιες εκδηλώσεις, και θα εκδίδει ένα ηλεκτρονικό περιοδικό.

4. Η δεξαμενή σκέψης θα υποστηρίζεται στη λειτουργία της αρχικά από μια γραμματέα (η οποία θα ασχολείται και με τη διοργάνωση σεμιναρίων και εκδηλώσεων) ενώ αργότερα θα πρέπει να προσληφθεί και ένας υπεύθυνος για τη συντήρηση του αρχείου και τη διαχείριση της βιβλιοθήκης.
5. Τα διοικητικά όργανα του Κέντρου θα είναι:
 - (α) ένας Διευθυντής με έμμισθη σχέση με το Κέντρο,
 - (β) το Διοικητικό Συμβούλιο (Board of Trustees) το οποίο θα είναι επταμελές και θα απαρτίζεται από προσωπικότητες κύρους από διάφορους τομείς της κοινωνίας. Το ΔΣ θα έχει την οικονομική διαχείριση του Κέντρου και θα χαράζει τη στρατηγική του. Ο Διευθυντής λογοδοτεί στο ΔΣ, στο οποίο και συμμετέχει χωρίς δικαίωμα ψήφου. Τα μέλη του ΔΣ είναι άμισθα.
 - (γ) Τη Συμβουλευτική Επιτροπή (Advisory Committee), η οποία θα είναι δωδεκαμελής και στην οποία συμμετέχουν διαπρεπείς κοινωνικοί επιστήμονες, διανοούμενοι, και αναλυτές. Ο σκοπός της είναι να συμβουλευεί τη Διεύθυνση του Κέντρου ως προς τα θέματα που χρήζουν μελέτης, την προσέγγισή τους, και να μεταφέρει τη σχετική διεθνή εμπειρία. Τα μέλη της είναι άμισθα.
6. Προκειμένου το Κέντρο να ευδοκιμήσει εκτιμάται ότι χρειάζεται ετήσιο προϋπολογισμό 30 εκατομμυρίων δραχμών. Αυτό το ποσόν μπορεί να προέλθει από δωρεές οι οποίες θα σχηματίσουν ένα κεφάλαιο 500 εκατομμυρίων δραχμών.

Χρονοδιάγραμμα

Αν τα ανωτέρω γίνουν δεκτά, τα ακόλουθα βήματα πρέπει να γίνουν:

- (1) Να ληφθούν οι αναγκαίες επίσημες αποφάσεις για την μετεξέλιξη του ΟΠΕΚ μέχρι τέλους του 2000.
- (2) Να αρχίσει καμπάνια στις αρχές του 2001 για την προσέλκυση δωρεών από ιδρύματα, επιχειρήσεις, ενώσεις, το κράτος, την ΕΕ.
- (3) Να επιλεγεί ο Διευθυντής του Κέντρου και το γραμματειακό προσωπικό μέχρι το φθινόπωρο 2001.
- (4) Να δημιουργηθεί η ιστοσελίδα του Κέντρου μέχρι το τέλος του 2001.
- (5) Να δημιουργηθούν τα όργανα διοίκησης (ΔΣ και ΣΕ) μέχρι τέλος του 2001.
- (δ) Να αρχίσει το Κέντρο να λειτουργεί επισήμως τον Ιανουάριο 2002.

Αναμφίβολα τα όσα προτείνονται εδώ είναι τολμηρά. Ο ΟΠΕΚ όμως πάντοτε διακρίθηκε για την τόλμη του. Μας δίνεται η ευκαιρία να δημιουργήσουμε ένα πρωτότυπο κέντρο παραγωγής ιδεών και πολιτικής για να επανορίσουμε τη σοσιαλδημοκρατική ταυτότητα στη σημερινή εποχή και να συμβάλλουμε καθοριστικά στον εκσυγχρονισμό του τόπου μας. Ας μην αφήσουμε αυτή την ευκαιρία να χαθεί. Ο ΟΠΕΚ θα επιβιώσει μέσα από τον δημιουργικό μετασχηματισμό του.